
Wpływ Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego na otoczenie

Wstęp

Współczesny rozwój miast pociąga za sobą liczne zmiany na wielu płaszczyznach. Dotyczy to zarówno przekształceń w strukturze społecznej, ekonomicznej, jak i przestrzennej. Przykładem tych ostatnich jest proces metropolizacji. W Polsce od niedawna możemy obserwować powstawanie metropolii, ich rozwój, a następnie przekształcenie w obszary metropolitalne, które oddziałują na coraz większe obszary. Metropolie stanowią swojego rodzaju „lokomotywy” rozwoju gospodarczego¹, które koncentrując najważniejsze funkcje, odgrywają ważną rolę w kreowaniu konkurencyjności regionów. To właśnie one stanowią siłę napędzającą gospodarkę, skupiają ludzi wykształconych, przyciągają inwestorów oraz innowacje. Nowoczesne technologie czy wiedza ludzka gromadzą się bowiem w regionach, w których można je odpowiednio przyswoić i zastosować. Poprzez tworzenie sieci międzynarodowych powiązań metropolie pełnią dominującą pozycję w kraju. Są to centra rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy. Stanowią miejsce powstawania i dyfuzji innowacji. Skupiają na swoich terenach ośrodki naukowe, centra badawczo-rozwojowe oraz branże cechujące się wysoką wartością dodaną. Powoduje to wiele zmian, które mogą oddziaływać na otoczenie zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. O wpływie metropolii na otoczenie będzie traktowała niniejsza praca, w której na przykładzie Wrocławia postaram się ukazać, czy i w jaki sposób miasto oddziałuje na otoczenie.

Metropolia a obszar metropolitalny

Metropolia to kolejny po aglomeracji etap rozwoju miasta². W literaturze funkcjonuje wiele definicji tego pojęcia. Można stwierdzić, że jest to miasto li-

¹ I. Ładysz, *Konkurencyjność obszarów metropolitalnych na przykładzie Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego*, Warszawa 2009, s. 134.

² B. Jałowiecki, *Globalny świat metropolii*, Warszawa 2007, s. 9.

czące co najmniej 500 tys. mieszkańców, które charakteryzuje się następującymi cechami³:

- doskonałością usług, instytucji i wyposażenia,
- potencjałem innowacyjnym w zakresie technicznym, ekonomicznym, społecznym, politycznym i kulturalnym,
- wyjątkowością i specyfiką miejsca.

Polskie uwarunkowania uwzględniła definicja Bohdana Jałowieckiego, który wyróżnia pojęcie polskiej metropolii. Jest to miasto co najmniej półmilionowe o zróżnicowanych funkcjach. Oprócz kryterium liczby ludności ważne są także takie wskaźniki, jak: potencjał społeczno-ekonomiczny, stopień wyposażenia w usługi czy instytucje wyższego rzędu. Polska to jeden z najsłabiej zurbanizowanych krajów w Europie, z liczbą metropolii wahającą się (w zależności od przyjętych kryteriów) od 7 do 12⁴. Podobną definicję przyjęła także Unia Metropolii Polskich, która stwierdza, że w naszych warunkach metropolia to kompleks osiedleńczy miast lub miasta wiedzy, w którym żyje ponad 500 tys. mieszkańców, a uczy się ponad 50 tys. studentów, stanowiący europejski (ponadnarodowy) węzeł transportowy⁵.

Wraz z rozwojem metropolii pojawiły się coraz silniejsze powiązania funkcjonalne pomiędzy miastami-matkami a otoczeniem. Powstała potrzeba nowego zdefiniowania rozwijających się ośrodków, w związku z czym pojawiło się pojęcie obszaru metropolitalnego. Także w tym wypadku można odnaleźć w literaturze wiele definicji, które jednak są do siebie bardzo zbliżone, w związku z czym przytoczę jedną z nich. Obszar metropolitalny można zdefiniować jako

wysoko zurbanizowany układ osadniczy, cechujący się występowaniem wysokiej integracji zarówno o charakterze społecznym, gospodarczym, jak i przestrzennym. Na tym terenie dominującą rolę odgrywa jeden ośrodek wzrostu. Występują obiekty niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania systemów komunikacyjnych, inżynieryjnych, czy też usługowych⁶.

Można więc określić obszar metropolitalny jako miasto centralne wraz ze strefą metropolitalną, która jest funkcjonalnie powiązana z tym miastem⁷.

Wrocław bez wątpienia zaliczyć można do grona polskich metropolii, a nawet mówić o Obszarze Metropolitalnym Wrocławia. Według danych statystycznych GUS miasto liczy ponad 632 tys. mieszkańców, a w roku 2008 studiowało tu aż 144 tys. osób. W różnego rodzaju dokumentach strategicznych, takich jak Raport

³ B. Jałowiecki, *Polskie miasta w procesie metropolizacji*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 1, http://www.studreg.uw.edu.pl/pdf/1_2005/Jalowiecki_1_2005.pdf (dostęp: 15 kwietnia 2011).

⁴ W. Czarnecki, M. Proniewski, *Metropolie — problemy rozwoju*, Białystok 2009, s. 101.

⁵ P. Adamowicz, *Metropolie w polaryzacyjno-dyfuzyjnym modelu rozwoju Polski i Europy*, <http://metropolie.pl/aktualnosci/pdf/Adamowicz-Polaryzacja-Dyfuzja.pdf> (dostęp: 15 kwietnia 2011).

⁶ *Ibidem*.

⁷ I. Ładysz, *op. cit.*, s. 51.

Polska 2030, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 czy Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, można odnaleźć termin Wrocławski Obszar Metropolitalny.

Wrocławski Obszar Metropolitalny

Chociaż oczywisty jest fakt występowania na terytorium Polski metropolii oraz obszarów metropolitalnych, które rozwijają się od lat, nie doczekały się one dotąd jasnych kryteriów delimitacji, a nawet jednoznacznej, oficjalnej definicji. Nie tylko utrudnia to ich funkcjonowanie i rozwój, ale także przysparza wielu problemów natury czysto technicznej.

W *Planie zagospodarowania przestrzennego Województwa Dolnośląskiego* podjęto próbę delimitacji Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego (WrOM). Według przytoczonego dokumentu WrOM tworzy Wrocław wraz z otaczającymi go koncentrycznie powiatami: wrocławskim, średzkim, wołowskim, trzebnickim, milickim, oleśnickim, oławskim oraz strzelińskim.

Wrocław wraz z otaczającymi go jednostkami samorządu terytorialnego wykształcił wiele zależności i powiązań. Jest to jeden z najprężniej rozwijających się ośrodków w Polsce. Wynika to z licznych czynników, takich jak duży potencjał demograficzny, ekonomiczny czy dogodne położenie. Warto także wspomnieć o wielu inwestycjach zagranicznych lokujących się na tym obszarze, oraz o walorach turystycznych. Ponadto w sąsiedztwie znajdują się wałbrzyska oraz legnicka specjalna strefa ekonomiczna, które także stanowią ważny czynnik rozwojowy⁸.

Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności powiatów Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego

Powiat	Powierzchnia		Liczba ludności	Liczba ludności na 1 km ²
	w km ²	% powierzchni województwa		
Wrocławski	1118	5,6	108 386	97
Średzki	704	3,53	49 828	71
Wołowski	675	3,38	47 332	70
Trzebnicki	1025	5,14	78 703	77
Milicki	715	3,58	36 869	52
Oleśnicki	1049	5,26	103 782	99
Oławski	524	2,63	71 908	137
Strzeliński	622	3,12	43 984	71

⁸ M. Lackowska, *Zarządzanie obszarami metropolitalnymi w Polsce. Między dobrowolnością a imperatywem*, Warszawa 2009, s. 191.

cd. tabeli 1

Powiat	Powierzchnia		Liczba ludności	Liczba ludności na 1 km ²
	w km ²	% powierzchni województwa		
Wrocław	293	1,47	632 162	2159
WrOM	6725	33,71	1 172 954	174
Razem (Dolny Śląsk)	19 947	100	2 877 059	144

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rocznik statystyczny Urzędu Statystycznego we Wrocławiu, *Województwo Dolnośląskie. Podregiony. Powiaty. Gminy 2010*, oraz S. Korenik, *Kształtowanie się Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego w warunkach integracji europejskiej*, Wrocław 2009.

Jak wynika z tabeli 1, WrOM zajmuje powierzchnię 6725 km², co stanowi 34% powierzchni całego województwa. Liczba ludności całego województwa dolnośląskiego wynosi ponad 2,8 mln, z czego ponad 1,1 mln mieszkańców skupia na swoim terenie WrOM. Dominującym ośrodkiem jest Wrocław, który na niewielkiej powierzchni 293 km² (co stanowi niecały 1% powierzchni) skupia ponad 50% mieszkańców WrOM. Na jego terenie reprezentowanych jest wiele gałęzi przemysłu, takich jak przemysł chemiczny, elektroniczny, tekstylny czy spożywczy⁹.

Na terenie WrOM już od wielu lat można zaobserwować pozytywne zmiany w strukturze sektorowej. Od roku 1995 następuje spadek zatrudnienia w przemyśle, natomiast odnotowuje się jego systematyczny wzrost w usługach i handlu, a także w hotelarstwie i restauracjach oraz usługach finansowych. WrOM przyciąga przede wszystkim inwestycje nowoczesne, które charakteryzują się wysoką wartością dodaną. Potwierdzeniem tego jest PKB Obszaru Metropolitalnego Wrocławia, który stanowi aż 43% PKB całego Dolnego Śląska¹⁰.

Kolejnym godnym uwagi aspektem są przemiany społeczne. Obecnie na terenie WrOM występuje zjawisko suburbanizacji¹¹. Jest to proces charakterystyczny dla wszystkich rozwijających się metropolii. Coraz większa liczba ludności przeprowadza się na spokojne obrzeża lub do małych miejscowości pod Wrocławiem, zachowując jednocześnie swoje dotychczasowe stanowiska pracy. Proces ten powoduje narastanie zależności pomiędzy Wrocławiem a pozostałymi gminami leżącymi na terenie WrOM. Charakterystycznym zjawiskiem jest także silne poczucie przynależności ludności do Wrocławia. Aż 32% mieszkań-

⁹ Dolnośląski Urząd Marszałkowski, *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego*, www.strategia.dolnyslask.pl (dostęp: 29 września 2009).

¹⁰ S. Korenik, *Kształtowanie się Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego w warunkach integracji europejskiej*, Wrocław 2009, s. 69.

¹¹ M. Lackowska, *op. cit.*, s. 191.

ców gmin okalających Wrocław przyznaje się do silniejszej więzi z całą aglomeracją niż własną gminą¹².

Przy omawianiu WrOM nie sposób nie wspomnieć o korzystnym położeniu. Drogą o najwyższej randze przebiegającą stycznie do Wrocławia jest autostrada A4, która łączy Wrocław z niemiecką siecią autostrad, a w Polsce z aglomeracją śląską i Krakowem, w niedalekiej przyszłości zaś także ze Lwowem. Nie bez znaczenia jest również dobre połączenie ze stolicą Polski. Bliskość granicy z Czechami oraz Niemcami stwarza możliwość rozwoju współpracy transgranicznej. Niezwykle istotny jest też fakt, że w bezpośredniej okolicy Wrocławia nie ma innego dużego miasta, które mogłoby stanowić zagrożenie dla rozwoju metropolii.

Wszystkie wymienione czynniki w połączeniu ze stabilną władzą Wrocławia¹³ stanowią o olbrzymiej sile Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego. Trendy w światowej gospodarce pozwalają przypuszczać, że pozycja Wrocławia będzie się dalej umacniać nie tylko w skali kraju, ale także całej Europy, a drżący w nim potencjał zostanie nareszcie uwolniony i należycie pokierowany.

Wpływ WrOM na otoczenie

Mając do czynienia ze zjawiskiem tak złożonym i wieloaspektowym jak proces metropolizacji, nie zawsze można jednoznacznie ocenić, jaki wpływ wywiera obszar metropolitalny na otoczenie. Jedne zjawiska powodują kolejne, tworząc wiele zależności. Pośrednio czy bezpośrednio, świadomie lub nie wpływy metropolii na otoczenie, zarówno bliskie, jak i dalekie, mogą mieć charakter pozytywny, poprzez tzw. efekt napędzania, ale też negatywny, tzw. efekt hamowania¹⁴. Może to doprowadzić do wyrównania rozwoju w regionie lub też nasilić procesy polaryzacji pomiędzy miastem-matką a otoczeniem.

Wraz z powstawaniem metropolii i zmianami zachodzącymi w przestrzeni następuje także zmiana relacji pomiędzy miastem centralnym a jego bezpośrednim otoczeniem. Metropolie zaczynają podejmować decyzje w skali ponadnarodowej, przejmują funkcje kierownicze w gospodarce oraz polityce, a także wzorotwórcze w kulturze. Skutkuje to wzrostem znaczenia powiązań pomiędzy poszczególnymi metropoliami, przy jednoczesnym osłabieniu ich relacji z bezpośrednim otoczeniem¹⁵.

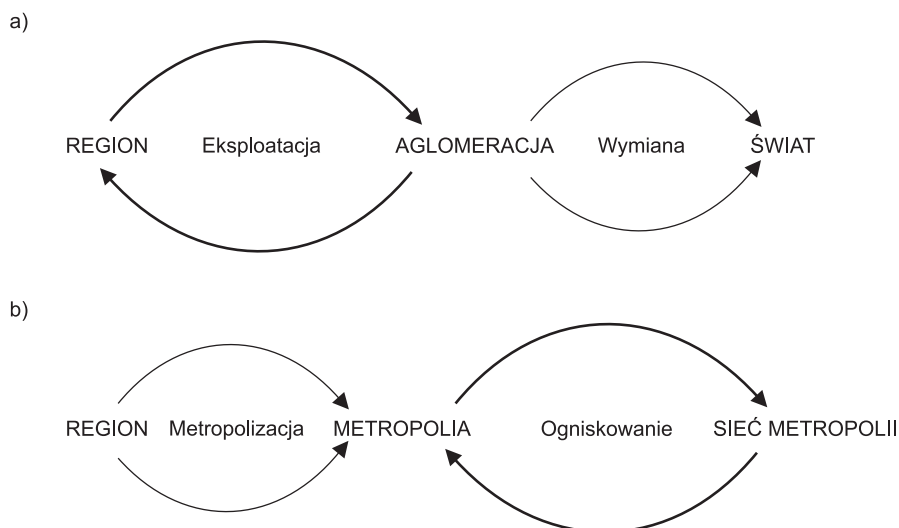
¹² *Ibidem*, s. 192.

¹³ W 2010 roku Rafał Dutkiewicz został wybrany przez wrocławian po raz trzeci na stanowisko prezydenta miasta, wygrywając wybory już w pierwszej turze.

¹⁴ W nauce występuje wiele teorii polaryzacji, które w różny sposób nazywają i opisują pozytywne i negatywne elementy oddziaływania. W publikacji użyte zostały terminy opisane w teorii polaryzacji sektorowej F. Perroux.

¹⁵ *Podstawy gospodarki przestrzennej — wybrane aspekty*, red. S. Korenik, J. Słodczyk, Wrocław 2005, s. 180–191; B. Jałowiecki, *op. cit.*

Jak widać na rycinie 1, relacje pomiędzy metropolią a otoczeniem z czasem uległy znacznej przemianie. W gospodarce przemysłowej wymiana zasobów ze światem była ograniczona, a silne więzy łączyły aglomerację z bliskimi regionami, które stanowiły przede wszystkim bazy surowcowe. Natomiast w gospodarce opartej na wiedzy, gdy coraz mniejszą rolę odgrywa przemysł, pozycja regionu znacznie osłabła, a wręcz została ograniczona do minimum. Otoczenie aglomera-

Ryc. 1. Relacje pomiędzy miastem a regionem: a) w gospodarce przemysłowej; b) w gospodarce informacyjnej

Źródło: M. Smętkowski, *Nowe relacje między metropolią i regionem w gospodarce informacyjnej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 7, 2001, nr 4.

cji stało się rezerwuarem siły roboczej oraz miejscem lokalizacji centrów handlowo-usługowych i budownictwa mieszkaniowego. Przemiany te oznaczają marginalizację regionu i kierują metropolię w sieć powiązań światowych. Należy podkreślić, że obecna marginalna rola regionu nie wynika z całkowitego wygaśnięcia powiązań. Zmiana ta jest jedynie relatywna i stanowi konsekwencję znacznie mniejszego znaczenia tej współpracy dla metropolii. Spadek zależności metropolii od otoczenia jest spowodowany przede wszystkim szybkim rozwojem, dla którego charakterystyczne jest ciągłe zmniejszanie barier odległości¹⁶.

Trendy światowe, na mniejszą skalę, można odnieść także do Wrocławia. To w nim i jego okolicach koncentruje się kapitał ludzki i znajduje miejsce większość inwestycji. Jednak dzięki temu może on pozytywnie wpływać na otoczenie. Przede

¹⁶ M. Smętkowski, *Nowe relacje między metropolią i regionem w gospodarce informacyjnej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 4, http://www.studreg.uw.edu.pl/pdf/Sr107/5_smetko.pdf (dostęp: 15 kwietnia 2011).

wszystkim można stwierdzić, że metropolie stanowią element stabilizujący gospodarkę regionu, w którym funkcjonują. Wynika to z ich potencjału gospodarczego, społecznego, innowacyjnego oraz licznych powiązań międzynarodowych z siecią metropolii¹⁷. Posiadane zasoby wykwalifikowanej siły roboczej, a także innowacje i kontakty międzynarodowe powodują wzmożoną odporność metropolii na kryzys, przez co stanowi ona swojego rodzaju strefę buforową całego regionu. Ponadto metropolia jest w stanie powstrzymać inwestorów przed ucieczką i zatrzymać ich na terenie Dolnego Śląska.

Kolejnym pozytywnym aspektem jest fakt, że metropolia przyciąga wiele inwestycji i innowacji, które ułatwiają wzrost konkurencyjności całego regionu. Utrzymywanie kontaktów międzynarodowych, tworzenie sieci powiązań i otwarcie całego regionu na świat skutkuje wzmożonym przepływem osób, usług czy kapitału. Innowacje powstałe na terenie Wrocławia często podlegają dyfuzji i są wdrażane w bezpośrednim otoczeniu miasta. Metropolia to centrum obsługujące region w zakresie wysoko wyspecjalizowanych usług. We Wrocławiu mają swoje siedziby liczne instytucje społeczne, gospodarcze, polityczne, które służą całemu regionowi.

Pozytywny wpływ WrOM przejawia się także w innych aspektach. Wśród nich można wymienić poprawę dostępności i jakości infrastruktury. Realizacja projektów infrastrukturalnych wpływa przede wszystkim na wzrost jakości życia mieszkańców. Ponadto w wysokorozwiniętym regionie realizowanych jest wiele zagranicznych inwestycji, dzięki którym powstają nowe miejsca pracy oraz napływa kapitał zagraniczny, co dodatkowo podnosi konkurencyjność regionu.

Metropolia oddziałuje także negatywnie na otoczenie. Wśród niekorzystnych skutków można wymienić drenaż mózgów. Metropolia wymywa wykwalifikowaną siłę roboczą z pozostałych terenów województwa. Dotyczy to nie tylko osób już wykształconych, ale także młodych ludzi z potencjałem, którzy przybywają do Wrocławia w poszukiwaniu lepszego życia i perspektyw. Dzieje się tak między innymi z powodu lokalizacji szkół wyższych w dużych miastach.

Ponadto większość inwestycji usługowych zlokalizowanych jest w obrębie WrOM, natomiast na pozostałym obszarze rozwija się zasobo- i pracochłonne branże. Dzieje się tak ze względu na często znaczną różnicę w cenach gruntów. Niższa cena ziemi na obrzeżach obszaru metropolitalnego powoduje tam rozwój niekorzystnej infrastruktury technicznej, jak na przykład spalarnie śmieci czy wysypiska, prowadząc tym samym do degradacji środowiska¹⁸.

Również budownictwo mieszkaniowe i rekreacyjne na obrzeżach miasta często niesie ze sobą negatywne zmiany. Napływowa ludność tworzy bowiem swego

¹⁷ I. Ładysz, *op. cit.*, s. 130.

¹⁸ *Ibidem*, s. 136.

rodzaju enklawy, zamknięte osiedla. Ludność ta związana jest najczęściej z Wrocławiem, a nie z faktycznym miejscem zamieszkania, nie interesuje się więc problemami swojej gminy i odgradza się od niej. Wiele gmin skarży się także na niewielki stopień rozprzestrzeniania się korzyści z inwestycji kumulownych przez WrOM, przez co narastają dysproporcje.

Korzystne efekty przeważają w gminach położonych najbliżej Wrocławia. Szacuje się, że Wrocław oddziałuje pozytywnie w promieniu około 30 kilometrów. Im dalej od Wrocławia, tym bardziej narastają negatywne zjawiska, które w końcu zaczynają przeważać nad pozytywnymi¹⁹.

Zakończenie

Obszary metropolitalne niewątpliwie zajmują dominującą pozycję w kraju, a ich rola będzie wzrastać. Manuel Castells²⁰ posuwa się do stwierdzenia, iż los każdego państwa będzie zależał od jego metropolii i ich powiązań w sieci międzynarodowej. Są to jednostki koncentrujące na swoim terenie czynniki decydujące o rozwoju gospodarczym, takie jak innowacje, kapitał, zasoby ludzkie czy ośrodki naukowe.

Oczywiste jest, że obszary te oddziałują na swoje bliższe i dalsze otoczenie, a skutki tego oddziaływania są zarówno pozytywne, jak i negatywne. Z jednej strony wspomagają rozwój, z drugiej zaś powodują stagnację obszarów leżących stosunkowo niedaleko, ale nienależących już do ich stref wpływu. Oferują chłonny rynek pracy, ale wywołują także drenaż mózgów ze słabiej rozwiniętych terenów. Przykłady oddziaływania metropolii można mnożyć.

Wrocław zdecydowanie dominuje na tle WrOMu i w najbliższym czasie na pewno się to nie zmieni. Jednak jeżeli władze będą konsekwentnie realizować strategię zrównoważonego rozwoju, WrOM ma szansę na szybki stabilny rozwój całego regionu.

Bibliografia

- Czarnecki W., Proniewski M., *Metropolie — problemy rozwoju*, Białystok 2009.
 Jałowiecki B., *Globalny świat metropolii*, Warszawa 2007.
 Korenik S., *Kształtowanie się Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego w warunkach integracji europejskiej*, Wrocław 2009.
 Korenik S., Ślodeczyl J., *Podstawy gospodarki przestrzennej — wybrane aspekty*, Wrocław 2005.
 Lackowska M., *Zarządzanie obszarami metropolitalnymi w Polsce. Między dobrowolnością a imperatywem*, Warszawa 2009.

¹⁹ M. Lackowska, *op. cit.*, s. 192.

²⁰ M. Castells, *La société en réseaux. L'ère de l'information*, Paris 1998, za: S. Korenik, *Metropolizacja w świetle procesów globalizacji i regionalizacji*, [w:] S. Korenik, J. Ślodeczyk, *op. cit.*, s. 182.

Ładysz I., *Konkurencyjność obszarów metropolitalnych na przykładzie Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego*, Warszawa 2009.

Zasoby internetowe

Adamowicz P., *Metropolie w polaryzacyjno-dyfuzyjnym modelu rozwoju Polski i Europy*, metropolie.pl/aktualnosci/pdf/Adamowicz-Polaryzacja-Dyfuzja.pdf.

Jałowiecki B., *Polskie miasta w procesie metropolizacji*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 1, www.studreg.uw.edu.pl/pdf/1_2005/Jalowiecki_1_2005.pdf.

Smętkowski M., *Nowe relacje między metropolią i regionem w gospodarce informacyjnej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 4, http://www.studreg.uw.edu.pl/pdf/Sr107/5_smetko.pdf.
www.strategia.dolnyslask.pl.

The external impact of the Wrocław Metropolitan Area

Summary

Metropolises are a force that propels the growth of the local economy, clusters well educated individuals and attracts investors as well as innovations. By creating a network of international relations metropolises hold a dominant position within their country. They are also the centers of development for the knowledge society and the places where innovations emerge and diffuse. This leads to a number of changes which can have a positive impact, but may also bear negative consequences. The paper below is an attempt to show, on the example of Wrocław, if and how a city affects the areas around it.